

מדינת ישראל
משרד החינוך
מחוז חרדי

ירושל'ים בגן הילדים

חוברת הדרכה לגננות / שנה"ל תשע"ז

תוכן עניינים

3	מבוא.....
4	ירושלים עיר הקודש - פתיחה.....
4	מטרת התכנית; מטרות לגן-ילדים.....
5	עקרונות התכנית.....
5	המלצות לקראת פעילות שיא בגן הילדים.....
6	ירושלים במעגל השנה.....
8	שבחה של ירושלים.....
	א. קדושתה המיוחדת של ירושלים
	ב. שמותיה של ירושלים
	ג. ירושלים במקורות
	ד. חכמת בני ירושלים
	ה. המעלות והסגולות המאפיינות את ירושלים
	ו. בית המקדש ותפארתו
	ז. העלייה לרגל לירושלים
	ח. הכותל – שריד בית המקדש
22	השתקפות הנושא בפינות הגן.....
	פינת הספר; סיפורים בנושא ירושלים
	פינת הקודש; מקומה של ירושלים בתפילה ובברכות
	מרכז אומנות יהודית; מרכז יצירה
	מרכז אוריינות; פונולוגיה
	מרכז לשון; כתיבה ילדית
	משחק סוציו-דרמטי
	מרכז מוזיקה; רשימת שירים ודקלומים
26	אבן ירושלמית.....
27	הצעות למפגשי שיח עם הילדים בנושא ירושלים.....
28	רעיונות לפעילויות בנושא ירושלים.....
33	נספחים.....

עריכה וכתובה

צוות "עץ הדעת":

גבי מיכל רוחמקין, מפקחת
גבי מירה קלטי, מדריכה פדגוגית
גבי אסתר פרידמן, מדריכה פדגוגית

צוות המחוז החרדי:

גבי שרה פנחסי, מפקחת גני ילדים
גבי פסיה יעקובוביץ, מפקחת גני ילדים

מדריכות גני ילדים:

הדסה מורי, שרה עטיה, רחל פרנק, עשירה גרינברג, לאה טאובר

להערות, הארות ותוספות : sarapi@education.gov.il

ביבליוגרפיה:

ירושלים שלי, צוות אגף לחינוך קדם יסודי, משרד החינוך
ירושלים, אסתי פרידמן
בית המקדש ותפארתו, אסתר קליין
עומדות היו רגלינו בשערייך ירושלים, איטה גולדברג

מבוא

"הביט הקב"ה בעולם כולו ולא מצא ארץ שראויה לעם ישראל כמו ארץ ישראל. אמרו חכמינו: ארץ יושבת באמצע העולם, ירושלים באמצע ארץ ישראל, בית המקדש באמצע ירושלים, ההיכל באמצע בית המקדש, הארון באמצע ההיכל ואבן השתייה לפני הארון שממנה הושתת העולם." (תנחומא, קדושים)

ירושלים לב העם היהודי, מרכזו הרוחני ברית מלכיו ועיר החזון לנביאיו. אף שחרב בית המקדש ובניו הוגלו ממנה לא חדלה ירושלים להיות מרכז חייו ושאיפותיו של עם ישראל.

ירושלים היא העיר הקדושה לעם ישראל. קדושתה נובעת מכך שזה המקום בו בחר ה' להשרות את שכינתו, ועל כן נקראת: **"עיר האלוקים"** (תהילים פז, ג) וכן כתוב **"המקום אשר יבחר ה' אלוקיכם בו לשכן שמו שם"** (דברים, י"ב). לירושלים שבעים שמות שונים, המבטאים את חשיבותה וקדושתה ומשבחים את מעלותיה.

ירושלים - מהות, משמעות ומושג מרכזי במסורת היהודית. אמנם, זהו נושא מורכב, מקיף ורחוק מילדי הגן, אך תפקיד הגננת לשתול בלבם הדרך אהבה עצומה, כיסופים ותפילה לבנייתה מחדש בקרוב.

"ולירושלים עירך ברחמים תשוב..."

בהזדמנות זאת אני מבקשת להודות לצוות הנהלת רשת עץ הדעת על השותפות המקצועית לאורך השנה על האמון והדאגה הגדולה להצלחתם של "ילדי ירושלים". תודה מיוחדת לגבי מיכל רוחמקין, מפקחת הרשת על המלאכה החינוכית, השותפות והאמון שתרמה לעשייה מיטבית ומשמעותית בגני הילדים.

נתפלל שזכה בקרוב לראות בבנין ירושלים,
שרה פנחסי – מפקחת,
צוות המדריכות והגננות המובילות, ירושלים

ירושלים - עיר הקודש

בתכנית **ירושלים בגן הילדים**, ניתן למצוא הצעות לפעילויות להעשרת הידע והחווייה בירושלים, דרך שיח, סיפור, ייצוג, תמונות, סרטונים, ספרים, שירים, יצירות אמנות ועוד. התכנית כוללת פעילויות הקשורות לידע עולם, אמנות, סיפורים ועוד של העיר. הפעילויות המוצעות יכולות להתפרס במעגל השנה וכן הצעות לימי שיא, ושבוע שיא.

חשוב ליצור חוויה מתמשכת סביב עיר הקודש **ירושלים**, תוך כדי יצירת אווירה מיוחדת באמצעות ארגון הסביבה החינוכית: השמעת מוזיקה ושירה, התבוננות ביצירות אמנות, צפייה בתמונות מן העבר וההווה, טיול וירטואלי ועידוד למשחק סוציו-דרמטי ומשחק תפקידים.

מטרת התכנית מתוך "מתנ"ה":

מטרה ב: חיזוק החינוך לערכים יהודיים, ולערכי מורשת.

יעד 4: טיפוח זהות וערכי מורשת ייחודיים.

יעד 5: העמקת החינוך הרגשי, הערכי והחברתי וקידום מעורבות אישית וחברתית.

יעד 6: טיפוח אקלים מיטבי לחיזוק החוסן והצמיחה האישית ולקידום סובלנות והכלת האחר.

מטרות לגן-ילדים:

- חיזוק עבודת הצוות בכל הרמות – משרד, בעלות, צוות הגן.
- הרחבת היעד: שיתוף הורים וקהילה.
- להחדיר בתודעת הילדים את ייחודה, קדושתה וחשיבותה של ירושלים בתולדות ישראל בעבר ובהווה.
- להחדיר בליבם אהבה עצומה, כיסופים לבניית בית המקדש.
- לטפח ולחזק את תחושת השייכות לירושלים כאורו של עולם.
- לימוד ערכים של כבוד למקומות הקדושים.
- לחוות חוויות חיוביות הקשורות לעיר ירושלים.

עקרונות התכנית:

1. לזמן חוויה משמעותית בגן הילדים שיבססו את הקשר הרגשי לעיר ירושלים כעיר הבירה.
2. לתווך את התכנים והערכים תוך מודעות לחשיבות ההתפעלות וההתרגשות של צוות הגן לייחודה של ירושלים.
3. לבסס את הידע הקיים אצל הילדים על העיר ירושלים ולהעשירו בהתאמה לגיל הילדים.
4. לתעד את העשייה בגן סביב תכנים הקשורים בירושלים, להשתמש בתיעוד להעמקת הידע להעלאת רעיונות חדשים, לביסוס שיח, לביטוי רגשות, חוויות קודמות ולביטוי במגוון דרכי ייצוג.
5. לארגן ולעצב את סביבת הגן בהקשר לפעילויות הנבחרות תוך שימוש באמצעים טכנולוגיים, כלים, תלבושות, חפצים וכד'.
6. להבנות את סביבת הגן בהדרגה ובשיתוף הילדים תוך שימוש בתיעוד העשייה הקשורה לחוויה הירושלמית בגן ובייצוגים נוספים רלוונטיים.
7. לעורר השראה ליוזמות ולפיתוח רעיונות חדשים וייחודים ביצירת החוויה הירושלמית.
8. לשתף הורים / סבים / שכנים / קהילה במהלך התכנית.
9. לציין את החוויות הקשורות לירושלים בפעילות שיא חווייתית עם הילדים ומשפחותיהם.

המלצות לקראת פעילות שיא בגן הילדים

- בפרק הזמן הנבחר (לפחות שבוע) לעסוק בנושא "ירושלים" חשוב ליצור **רצף של חוויות שקשורות ביניהן** ולחבר אותן ע"י שיח ותיווך רלוונטי ומשמעותי ;
- חשוב לזמן לילדים אפשרויות **לביטוי במגוון דרכי ביטוי**, להוסיף חומרים, חפצים, כלים ומשחקים שיאפשרו לילדים בחירה והבעה ;
- חשוב להפגיש את הילדים עם **מגוון יצירות ספרותיות** - סיפורים, שירים, פזמונים, פתגמים, ביטויים – **בנושא ירושלים** המתאימים לגיל ;
- כדאי ליצור את **השינויים בסביבת הגן בשיתוף עם הילדים** תוך כדי העשרה שפתית והעמקת השיח הרגשי ;
- ניתן **לבחור בין הפעילויות המוצעות וליישם אותן בכל סדר** שיתאים לתכנון הגננת וצוות הגן ; לשנות, להוסיף, ולקבל מהן השראה לפעילויות חדשות אחרות. חשוב ליישם את הרעיונות לאורך מספר ימים.

ירושלים במעגל השנה

את נושא ירושלים ניתן למסור לאורך מעגל השנה. עם ישראל, חגי ישראל וירושלים קשורים קשר
בל ינותק. ההזדמנויות רבות ומגוונות.

רצוי ליחד בגן פינה לנושא ירושלים, במהלך כל השנה לשנות על פי הנושא הנלמד להעשיר ולתעד
בסיפורים, יצירות, שירים ועוד...

📖 **חודש תשרי** עבודת כהן גדול ביום הכיפורים

📖 עליה לרגל בחג הסוכות

📖 שמחת בית השואבה בירושלים

📖 **חודש חשון** בז' בחשון שואלים על הגשמים. לאחר ששבו עולי הרגל לביתם

📖 **חודש כסלו** נס חנוכה ארע בבית המקדש בירושלים

📖 **חודש טבת** בעשרה בטבת שם נבוכדנצר מצור על העיר ירושלים

📖 **חודש שבט** ט"ו בשבט – ראש השנה למעשרות. מעשר שני נאכל בקדושה בעיר ירושלים

📖 **חודש אדר** באחד באדר משמיעים על השקלים

📖 סיפור המגילה ארע כשעם ישראל לא היו בירושלים (בגלות לפני בית שני)

📖 **חודש ניסן** קרבן פסח נאכל בקדושה בירושלים

📖 בחג הפסח עולים לרגל לירושלים

📖 הקרבת קורבן העומר

📖 **חודש אייר** בי"ד באייר - פסח שני - השלמה לקרבן פסח נאכל בקדושה בירושלים

📖 ספירת העומר - סיפור ר' עקיבא ורחל-ירושלים של זהב

📖 **חודש סיון** העלייה לרגל, הבאת ביכורים ושתי הלחם כולם בעיר ירושלים

📖 **חודש תמוז** בי"ז בתמוז הובקעה החומה של העיר ירושלים

📖 **חודש אב** בט' באב חרב המקדש

רעיונות יישומיים בלוח השנה

חודש	תחום	נושא	פעילויות
אלול	ספרות	אנשים בירושלים - השמש המעיר לסליחות. ודמויות אנשי ירושלים של מעלה	תיאור דמות לפי תמונות של אנשים במקצועות שונים - הסנדלר, החזן בעל התפילה השמש הרוכל וכו'. תאר מה אתה רואה בתמונה
תשרי	סיפור דרמטי	עליה לרגל	סיפור על אחים שעלו לרגל והגויים רצו לשדוד את רכושם והנס שארע עימם עם תחפושות אביזרים ומשחק דרמטי. (הסיפור בפרק "עליה לרגל")
חשוון	חריזה	הסיפור "מים בירושלים" על מחסור במים בירושלים	בניית הסיפור והדמויות בחלוקה לקבוצות יחד עם כתיבה ילדית חבוקה בקבוק-עלי דלי
	לקראת קריאה וכתביבה	שאלת גשמים עם התחשבות בדרכם של עולי הרגלים	מפת דרכים משמחת תורה עד ז' בחשוון עם דמות של עולה רגל שמזיזים לפי התאריך.
כסליו	חשבון	נקדימון בן גוריון ובורות המים	משחק חשבוני לפי רמת הילדים. בורות מים מקופסאות גבינה וטיפות מים עם מספרים. חיבור - כמה מים בכל בור, או ספירה של מספר הטיפות בכל בור.
	בית המקדש בתפארתו	סיפור- דלתות ניקנור עם מדרשים וסיפורים בנושא	יצירת כלי מקדש מחומרים נפסדים. משחק התאמת חלקי המנורה מילה לתמונה. (פתילות, כפתור, פרח, מעלות). משחק זיכרון או לוטו של תמונות כלי המקדש
טבת	ספרות ודרמה	מסיפורי המצור - סיפור "הבנאים הקטנים" (קלטת קיסנר-פריד)	משחק דרמטי חוויתי של בניית החומרה מקוביות בגן כאשר חלק מהילדים הם חיילים והשאר יהודים
שבט	אומנות ויצירה	ציפיה לגאולה	חומר להפעלה מצורף בנספחים
	אורינות	חכמת ילדי ירושלים	תמונות ברצף. משימה: לצייר את סוף הסיפור על פי שמיעת המקור או על ידי הגננת או בהקלטה. (דוג' לסיפורים בפרק חכמת בני ירושלים)
אדר	דרמה	תחפושות בנושא ירושלים	כהנים ולויים, עולי רגלים, "ילדה טובה ירושלים", ירושלמית, א אידישע מאמע - אם יהודיה.
ניסן	לשון	משחק הפכים	קודש-חול, שמחה-אבל [מגדל דוד]- גבוה-נמוך וכו'
	ידע	ייחודיות ירושלמית	מה יש בירושלים ואין במקום אחר: חומות, שושן פורים, כותל, בתים מאבן ירושלמית ועוד אפשר להרחיב על נושא הקרבנות בכלל. הצגה של "קופה זו, מגל זה..." ביחד עם יצירה בשיבולי בר.
אייר	יהדות	קרבת פסח קרבת העומר	יצירת הדפס של ירושלים מחמרן
	היסטוריה	סיפור רבי עקיבא ומתנתו לרחל "ירושלים של זהב"	בגלל שנאת חינוס נחרב בית המקדש. משחק - אלו מילים נזרוק לאש יצירה של מכבי אש מבריסטול או חומרים נפסדים ובתוכו כרטיסים של מילים טובות שמכבות "שרפות"
תמוז	יהדות	מדרש - קמצא ובר קמצא מתחבר לרעיון של תלמידי רבי עקיבא ואש המחלוקת	יצירת דמויות של העולים לרגל סלסלת ביכורים השור המקושט כלי הנגינה וקבלת העולים (אלחנן וחיים עולים לירושלים) משחק דומינו של שבעת המינים
	היסטוריה	נפילת החומה. סיפור על הרעב בירושלים	סיפורי חז"ל [ספר התודעה]
אב	הלכה	הלכות בין המצרים	משחק כרטיסי שאלות על דיני אבלות על ירושלים וכן על הלכות "זכר לחורבן" בבית ובשמחות
	חורבן	ציפיה לגאולה	כל מצווה מוסיפה אבן רעיונות לפעילות בנספחים

שבחה של ירושלים

נקודות לפיתוח התוכן :

א. קדושתה המיוחדת של ירושלים

ב. שמותיה של ירושלים

ג. ירושלים במקורות

ד. חכמת בני ירושלים

ה. המעלות והסגולות המאפיינות את ירושלים

ו. בית המקדש ותפארתו

ז. העלייה לרגל לירושלים

ח. הכותל – שריד בית המקדש

א. קדושתה המיוחדת של ירושלים

“עשרה קבין של קדושה ירדו לעולם תשעה נטלה ירושלים ואחד לעולם כולו”
הביט הקב”ה בעולמו ולא מצא ארץ שראויה לישראל כמו ארץ ישראל. ישראל
קדושה מכל הארצות, ירושלים קדושה מארץ ישראל והר המוריה מירושלים
ועליה נבנה בי המקדש והקרבת קורבנות רק בה. אף על פי שהוא בית המקדש
חרב. הרי בקדושתו והאקלים אינו זו משם. לעולם “אין השכינה זזה מן הכותל”
(שמות, רבה)

“אמר ר' אחא: 'לעולם אין שכינה זזה מכותל מערבי של בית המקדש שנאמר:
'הנה זה עומד אחר כותלנו...'(שיר השירים ב, ט) ואומר רבנו בחיי שכל המתפלל
בירושלים כאלו מתפלל לפני כסא הכבוד. ששער השמים הוא ופתח פתוח לשמים.
כשאדם עומד בתפלה – עומד כנגד ירושלים והעומד בירושלים עומד כנגד בית
המקדש”

קדושת ירושלים בתקופה שבית המקדש היה קיים:

1. מבחינה הלכתית- נטע רבעי ומעשר שני מותרים באכילה רק בירושלים. קרבנות קדם קלים וקרבן הפסח נאכלים רק בה. אם יוצא עם בשר הקורבן אפילו פסיעה אחת, הבשר נאסר באכילה ויש לשרפו או לקברו.
2. מצווה מהתורה לעלות לירושלים בכל רגל. דבר זה מבטא את קדושתה. מדוע נצטוו לעלות ברגל? אנשים שבכל השנה התעסקו במלאכת חול, בשדה, ברפת וכד' עלו ברגל למקום הקדוש ביותר כדי לספוג מהקדושה. וכן, ירושלים הייתה מלאה בבתי כנסיות ומדרשות, התורה בה מרובה, היו באים אנשים העובדים לירושלים וסופגים הרבה מתורתה, מזדככים ומטהרים מקדושתה. כאשר חזרו לבתיהם היו מלאים מטען רוחני עשיר.
3. אין נוטעים בירושלים גינות ופרדסים מפני קדושת הקרקע.
4. אין מלינים את המת בירושלים כדי שלא יגרם בזיון לירושלים.
5. קדושת הרב הבית – אל יבוא אדם במקלו בנעלו ובתרמילו להר-הבית, שלא יבזה את המקום הקדוש.

ב. שמותיה של העיר ירושלים

שמות וכינויים רבים לעיר ירושלים. רבותינו אמרו: "שבעים שמות יש לה לירושלים וכל שם נאה מחברו" (מדרש רבה). ומנין שמה ירושלים? אברהם קרא אותה "יראה" שנאמר: "ויקרא שם המקום ההוא ה' יראה" (בראשית, כב, יד). שם קראו אותו "שלם" שנאמר: "ומלכי צדק מלך שלם" (בראשית, יד, יח) אמר הקב"ה אם אני קורא אותה "יראה" שם, אדם צדיק מתרעם, ואם קורא אני "שלם" אברהם, אדם צדיק מתרעם. אלא אני קורא אותה ירו+ שלם "ירושלים" יר"ו בגימטריה יראה (בראשית, רבה). השם **ירושלים** מופיע בפעם הראשונה בספר יהושע "ויהי כשמע אדני צדק מלך ירושלים" (יהושע י', א')

רשימת 70 השמות:

אבן מעמסה, אפרתה, אריאל, ארמון, אשת נעורים, בית תפלה, במות, בעולה, בשן, בתולה, גבעת הלבונה, גולה, גיא חזון, גילה, גלעד, גן אלוקים, דלתות העמים, דרום, דרושה, הר גבוה, הר המור, הר מועד, הר הקודש, הר מרום ישראל, חדרך, חפצי בה, טבור הארץ, יבוס, ידידות, ה' יראה, ה' שמה, ים, יער הנגב, יפה נוף, ירושלים, ירכתי צפון, כלה, כלילת יופי, כיסא ה', כרמל, לבנון, מגדל עדר, מוראה, מוריה, מנוחה, מצודה, מקדשים, מרום, משוש כל הארץ, נחלה, סורה, עדן, עיר דוד, עיר היונה, עיר הצדק, עיר ה', עיר לא נעזבה, עיר שחברה לה יחדו, עקרה, ציון, קריית מלך רב, רבתי בגויים, רבתי עם, רחל, רמה, שגל, שדה יער, שלם, שרתי במדינות, שם חדש אשר פי ה' יקבנו.

שמותיה של ירושלים ניתנים לחלוקה לפי נושאים

- שמות המביעים קדושה: **נווה עיר, עיר האלוקים, עיר הקודש, אריאל וקדוש ישראל.**
- שמות המתארים יופי: **קריה יפיפייה, תפארת ישראל ויפה נוף.**
- שמות המתארים צדק ומשפט: **נווה צדק, עיר הצדק, קריה נאמנה ועיר השלום.**
"עיר הצדק" – הסנהדרין ישבו בה ושפטו את העם בצדק, וה' מבטיח:
"ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה" (ישעיהו א, כז)
- שמות המתארים מלוכה: **קריית מלך רב, עיר המלוכה, מקדש מלך ועיר דוד.**
ירושלים הייתה למקום מושבם של המלכים בעם ישראל.
- שמות המתארים גבורה: **מצודת דוד ונווה עוז.**
- שמות המתארים שמחה: **משוש כל הארץ, משוש תבל וקריית מועד.**
מיום שחרבה ירושלים, אין שמחה לפני הקב"ה עד שיבנה את ירושלים ויחזיר את ישראל לתוכה.

ג. ירושלים במקורות

רבים הם הדברים הקשורים באבותינו שאירעו בירושלים:

- ✧ אדם הראשון הקריב קורבן בירושלים.
- ✧ קין והבל הקריבו קורבן בירושלים.
- ✧ נח בנה בירושלים מזבח לאחר צאתו מהתיבה
- ✧ אברהם אבינו עקד את בנו בהר המוריה

- ☆ תפילתו של אברהם אבינו "ויפגע במקום..." בהר המוריה.
- ☆ מקום תפילתם של האבות הקדושים.
- ☆ דוד המלך נלחם ביבוסים שגרו בירושלים, מנצחם ומקריב שם קורבן.
- ☆ שלמה המלך בנה בה את בית המקדש.

ד. חכמת בני ירושלים

"עשרה קבין של חכמה ירדו לעולם, תשעה נטלה ירושלים ואחד לעולם כולו. ידועים היו בני ירושלים בחכמתם הרבה, יותר מכל בני ארץ ישראל. אמר ר' יוסי: 'כל מקום שהיה אחד מבני ירושלים הולך למדינה, היו מציעים לו קתדרה לישב עליה בשביל לשמוע חוכמתו'." (מדרש רבה איכה א)

חז"ל מספרים על חכמת בני ירושלים סיפורים רבים :

"אחד מאתינס בא לירושלים. [אתונה – בירת ביוון]
מצא תינוק [ילד] אחד ונתן לו פרוטות.
אמר לו: "לך והבא ביצים וגבינות".
כשבא, אמר לו: "הראיני איזו גבינה של עז לבנה ואיזו של עז שחורה".
אמר לו התינוק: "אתה אדם זקן, הראיני אתה איזוהי ביצה של תרנגולת לבנה ואיזוהי של שחורה."
(איכה רבה א, ט)

אחד מאתינס בא לירושלים.
מצא תינוק אחד ונתן לו פרוטות.
אמר לו: "לך מצא והבא לי מה שאוכל, ואשבע, ואותיר לדרך".
הלך התינוק והביא לו מלח.
אמר לו [האיש לילד]: "מלח אמרתי לך שתביא לי?"
אמר לו [הילד לאיש] "ולא כן אמרת לי: "לך מצא והבא לי מה שאוכל, ואשבע, ואותיר לדרך".
חייך, שיש בזה שתאכל, ותשבע, ותותיר ותיטול לדרך".
(איכה רבה א')

אחד מאתינס בא לירושלים.
מצא מדוכה [=כד] שבורה.
נטלה והביאה לחייט.
אמר לו: "תפור לי מדוכה שבורה זו".
הוציא החייט אליו מלוא קומץ חול [מלוא חופניו]
אמר לו [החייט]: "שזור לי חטים [מן החול], ואני אתפרנה [אתקן בעזרתם את הכד השבור]."
(איכה רבה א')

סיפר התנא רבי יהושע בן חנניה: מימי לא נצחני אדם, חוץ מילד אחד. כיצד? פעם הייתי מהלך בדרך וראיתי ילד יושב על פרשת דרכים. אמרתי לו: באיזה דרך נלך לעיר? אמר לי: שני דרכים לפניך, "זו קצרה - וארוכה, וזו ארוכה - וקצרה". הלכתי בדרך ה"קצרה - וארוכה". אולם כאשר הגעתי סמוך לעיר, נחסמה דרכי בגינות ובפרדסים, ונצרכתי לחזור חזרה את כל הדרך, עד פרשת הדרכים. אמרתי לילד: "בני, הלוא אמרת לי 'קצרה'?!". אמר לי: "וכי לא אמרתי לך קצרה 'וארוכה'?!". נשקתיו על ראשו ואמרתי לו: "אשריכם ישראל, שכולכם חכמים גדולים אתם, מגדולכם ועד קטנכם".

(איכה רבה א')

מעשה ברבי יהושע שהיה מהלך בדרך ומצא תינוק אחד, ובידו כלי מכוסה.

אמר לו [לילד]: "מה בידך מכוסה בכלי זה?"

אמר לו [הילד לרבי יהושע]: "אילו היתה אמא רוצה שתדע מה שיש עמי, לא היתה אומרת לי "כסהו".

(איכה רבה א')

ה. המעלות והסגולות המאפיינות את ירושלים

"שמואל הקטן: העולם הזה דומה לגלגל של עינו של אדם, לבן שבו זה אוקיינוס שמקיף את כל העולם, שחור שבו זה העולם, קומט שבשחור זה ירושלים, פרצוף שבקומט זה בית המקדש שיבנה במהרה בימינו ובימי כל ישראל אמנ". (ד"א זוטא ט)

משמעות המאמר, שחשיבות ירושלים, כחשיבות אישון העין. כתוב בתנחומא: "כשם שהטבור הזה נתון באמצע איש כך ארץ ישראל נתונה באמצע העולם... ארץ ישראל יושבת באמצעיתו של עולם וירושלים באמצעיתה של ארץ ישראל ובית המקדש באמצע ירושלים וההיכל באמצע בית המקדש והארון באמצע ההיכל ואבן השתיה לפני הארון שממנה נשתת העולם." (קדושים י') לכן אוירה של ירושלים ממוזג וטוב וכל העוזב את עירו ובא לדור בירושלים אינו נחלה מחמת שינוי האוויר.

"עשרה קבין של תורה ירדו לעולם, תשעה נטלה ירושלים ואחד העולם כולו" שנאמר: "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים". 480 בתי כנסיות היו בירושלים. לכל אחד ואחד היה בית למקרא ובית תלמוד למשנה.

ירושלים נקראת "הר המוריה" שמשם יוצאת הוראה לישראל. שם היו הכוהנים שלמדו את העם תורה והסנהדרין שפסקו הלכות.

יופייה של ירושלים

"יפה נוף משוש תבל קריה למלך רב, נכספה נפשי מפאתי מערב" (תהילים מח ג. ריה"ל)
עֲשֶׂה קִבְיָן לִפְי יְרֵדוּ לְעוֹלָם, תִּשְׁעָה נְטִלָה יְרוּשָׁלַיִם וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ (קידושין ב) נאמר "יפה נוף משוש תבל" (תהילים, קמ"ג) שזה גם אחד משמותיה של ירושלים. אין לך יופי כיופייה של ירושלים. הדר העולם – ארץ ישראל. הדר ארץ ישראל – ירושלים. "מי שלא ראה ירושלים בתפארה לא ראה כרך נחמד מעולם" (סוכה, כ"א).

ניסים שקרו בירושלים

- ✓ לא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם. (יומא, כ"א).
- ✓ מעולם לא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בירושלים (יומא, כ"א).
- ✓ עומדים צפופים ומשתחווים רווחים ד' אמות לכל אחד ואחד שלא יהא אחד מהן שומע תפילת חברו (ילקוט בראשית, ז).
- ✓ עשרה ניסים שהיו בבית המקדש [מפורטים בפרק "בית המקדש ותפארתו"]

נקודות לנושא מראה העיר ירושלים

- ✧ השערים שבחומה: מטרתם ושמותם [פירוט בפרק "בית המקדש ותפארתו"]
- ✧ העיר העתיקה: היכן היא נמצאת? מי עוד גר בעיר העתיקה ומדוע? (הגויים)
- ✧ חיי היהודים בעיר העתיקה, בעבר ובהווה.
- ✧ מראה צורת הבתים בעיר העתיקה.
- ✧ דמויות בירושלים, אופייה המיוחד, גדולתם בתורה ובגמילות חסדים.
- ✧ העיר החדשה: רקע היסטורי, מדוע היה צריך לפרוץ את החומות?
- ✧ סכנותיהם של התושבים שדרו מחוץ לחומה.
- ✧ השר משה מונטפיורי בא לעזרת והיהודים, כיצד?
- ✧ השכונות החדשות מחוץ לחומות.
- ✧ שכונות נוספות בירושלים שמוכרת לילדי השכונה בה הם גרים.

1. בית המקדש ותפארתו

הנושא מלווה אותנו כל השנה אך ניתן למוסרו ברצף לקראת חנוכה כמקדים ומאפשר לילדים להבין טוב יותר מה הביא את העם היווני לצאת למלחמה רוחנית בעם ישראל. מצב היהודים בתקופה זו היה בכי טוב "איש תחת גפנו ותחת תאנתו" (מיכה, ד', ד'). בית המקדש מהווה מרכז רוחני אדיר ועם ישראל שרוי בפסגה רוחנית אמיתית, חזקה עם שורשים עמוקים, וכמו תמיד שרוצה יעקב לשבת בשלחה קופץ עליו רוגזו של עשו, כך שוב קמו עלינו לכלותינו והפעם לנסות להסית את עם ישראל מהאמונה באלוקינו ושמירת תורתו.

מקום המקדש

"ארץ ישראל יושבת באמצעיתו של עולם וירושלים באמצעיתה של ארץ ישראל

ובית המקדש באמצע ירושלים וההיכל באמצע בית המקדש והארון באמצע

ההיכל ואבן השתיה לפני הארון שממנה נשתת העולם." (קדושים י, תנחומא)

מקום המקדש מוכר לילדים מחומש בראשית מהפרשות אותן הם למדו עד ר"ח כסלו:

- ❖ אדם, קין והבל, נח בצאתו מהתיבה – הקריבו קורבנות.
- ❖ לאחר סיום המבול, רכז הקב"ה את כל המים וסתם באבן על פי התהום והיא אבן השתייה. ממנו נלקח האפר לבריאת אדם הראשון ושם השתכן בצאתו מגן עדן.
- ❖ עקדת יצחק בהר המוריה. תפילת אברהם בהר המוריה. "מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה"
- ❖ חלום סולם יעקב

בניית בית המקדש

אחרי קבלת התורה בהר סיני, עם ישראל שהה במדבר 40 שנה.

אחרי שנות המדבר, יהושע מנהיג העם, נכנס עמהם לארץ ישראל, וכשסיימו לכבוש את ארץ

ישראל, הומלך שאול המלך, אחרי דוד המלך, ואחריו שלמה.

בית המקדש הראשון נבנה ע"י שלמה המלך בן דוד.

כל תבנית המקדש – מידתו, אורכו, רוחבו ורומו נמסרו תורה למשה מסיני - ממושה ליהושע,

יהושע לזקנים, זקנים לנביאים, לדוד ולשלמה. הכל כתוב במגילה מיד ה' (מדרש שמואל ס"ו).

ברכה הייתה שרויה במלאכת הקודש, אף אחד מהפועלים לא חלה ולא מת, אף אחד מכלי

המלאכה לא נשבר במשך העבודה, אבני הבניין היו נושאות עצמן ומושמות על גבי הנדבך.

בטרם הקים שלמה המלך את בית המקדש, כינס את זקני העם ושאלם כיצד יחתוך את אבני

הבניין, כי הרי התורה אסרה להניף ברזל (שמות כ כא) על כן שאל את החכמים כיצד לנהוג

במלאכה זו ללא גרזן ומקלות. ענו לו הזקנים: אחד מעשרת הדברים שנבראו בערב שבת בין

השמשות (אבות ה ו) הוא תולעת השמיר – שבכוחה לבקע אבנים, וגם משה רבינו השתמש בה

לחיתוך אבני האפוד (גיטין סח) שלח שלמה המלך את הנשר לגן עדן, וכך נעזרו בתולעת בבניית

המקדש.

קשריו של שלמה המלך כמולך על כל העולם עם מלכי תבל אפשרו הבאת חומרים נבחרים, אמנים

ובעלי מקצוע. הספק הראשון של החומרים היה חירם מלך צור 180,000 פועלים עסקו בבנייתו

ונבנה במשך שבע שנים. בסיומו חנכו אותו בחודש תשרי בחגיגות עצומות ובשמחה גדולה שערכה

שבועיים ימים.

יופיו של בית המקדש

"מי שלא ראה ירושלים בתפארתה לא ראה כרך נחמד מעולם, מי שלא ראה בית המקדש בבנינו לא ראה בנין מפואר מעולם" (סוכה נ"א)

כלי הזמר בבית המקדש

כידוע אין עבודת ה' בלא שמחה שנאמר: "עבדו את ה' בשמחה בואו לפניו ברננה" (תהילים, ק', ב'). המשוררים במצלתיים, נבלים וכינורות. מחצוצים בחצוצרות (דברי הימים, ה', י"ח). בימי שמחה ומועד נטל החליל חלק נכבד בשמחה. אמר רב שמואל- מגרפה הייתה במקדש עשרה הנקבים היו בה וכל אחד מוציא עשרה מיני זמר, נמצא כולה מוציאה 100 מיני זמר (ערכין, י"ב, ב'). היו פרחי לוייה (לויים קטנים) שהיו שרים בפה. הם היו עומדים והראש שלהם היה מגיע לברכיהם של הלויים. קראו להם "צעירי הלויים" משום שקולם היה נעים והערב והלויים הגדולים היו מצטערים בשל כך.

המשרתים בקודש

כל משרתי המקדש היו משבט לוי - הכהנים והלויים. אין בן לוי נכנס לעבודה עד שלמדוהו חמש שנים, תפקידים מוגדרים לכל אחד ואסור לבן לוי לעשות עבודה של כהן ולהפך. **כהן גדול** – נשיאת האורים ותומים (מלחמות, המלכת מלך) הדלקת המנורה. רשות להקריב כל יום, כניסה לקודש קודשים ביום הכיפורים. (יש לפרט פרטי כהן גדול) **הכהנים** – עסקו בעבודת הקודש בלבד. העבודה חולקה לעשרים וארבע קבוצות "משמרות" כל אחד עבד בערך פעמיים בשנה. בחגים היו מתאספים כל הכהנים לעזור בעבודות מיוחדות. אסור היה להיכנס למקדש אלא רק לצורך העבודה. הכהנים היו נכנסים לעבודה במקדש יחפים. **לויים** – שתי קבוצות היו: משוררים ושוערים. (הרחבה בספר החינוך מצוה שצ"ד) משורר ששיער חייב מיתה. מצווה לשמור על המקדש שנאמר: "ושמרו את משמרת אהל מועד" (במדבר, י"ח, ד'). השמירה נעשתה לכבוד המקדש ולא פחד מפני אויבים וליסטים בעשרים וארבע מקומות מבחוץ ומעמידים ואחד המחזר על המשמרות כל הלילה ואבוקות דולקות לפניו הנקרא "איש הרב הבית". בהחלפת המשמרות כל משמר היוצא מברך את המשמר הנכנס "מי ששכן שמו בבית הזה הוא ישכין בינכם אהבה אחווה שלום ורעות".

לשכות המקדש

לשכת הגזית – לשכה זו הייתה מקום מושב הסנהדרין הגדולה, בית הדין היהודי העליון, שמנה שבעים ואחד חכמים.

לשכת הגולה - הייתה אחת הלשכות בצפון העזרה של בית מקדש. הלשכה נקראת כך מפני שעולי הגולה בנו אותה. לשכת הגולה היה גלגל גדול ששימש לשאיבת מים מבור שהיה בעזרה לשם אספקת מים שוטפת לבית המקדש (מידות ה' ד)

לשכת הכלים - הייתה אחת מלשכות העזרה בבית המקדש ונקראה כך משום שבה אכסנו את כלי השרת בעת שלא השתמשו בהם לעבודה במקדש.

לשכת הפרווה - הייתה לשכה בעזרה של בית המקדש השני. בלשכת הפרווה מלחו את עורות הבהמות שהוקרבו, ועל גגה שכן מקווה טהרה, שבו היה טובל הכהן הגדול ביום הכיפורים.

לשכת פרהדרין - (או: פלהדרין) הייתה לשכתו של הכהן הגדול, ששימשה לו למגורים בשבעת הימים שלפני יום הכיפורים.

לשכת בית אבטינס - שימשה את משפחת בית אבטינס, משפחה שתפקידה היה להכין את הקטורת שהקטירו בבית המקדש.

לשכת חשאינ - מדובר במקום בו היה מאוחסן כסף שהיה מיועד לטובת צדקה לעניים. הסיבה שזו הייתה הדרך לנתינת הכסף, היא משום שבכך נמנעת בושה מן המקבל.

הקרבת הקורבנות

מטרת הקרבת הקורבנות:

- ⊕ לקרב את בני ישראל לאביהם שבשמיים
- ⊕ לעורר את האדם לחשוב בלבו שמה שנעשה לקורבן היה צריך לעשות לו ובכך יתחרט האדם על מעשיו
- ⊕ להודות לה' על הטוב שגמל עמנו על נס שארע כגון: חבוש בבית הסוהר, עבר מדבר בשלום, חולה שהבריא וכדומה.
- ⊕ לעשות נחת רוח כמו שנאמר "אמרתי ונעשה רצוני" פרוש רש"י על הפסוק "האוכל בשר אבירים..." (תהילים, נ', י"ג).

הקורבנות הם:

- ⊕ כל יום – קרבן תמיד של שחר ושל בין הערביים, הלוויים מנגנים שיר של יום.
- ⊕ בשבת - מוסיפים מוסף ושרים את מזמור שיר ליום השבת.
- ⊕ בר"ח - מוסיפים מוסף ושרים "ברכי נפשי..." (תהילים, ק"ד)
- ⊕ בסוכות - נסוך המים ושמחת בית השואבה (במדבר, כ', י"ב)
- ⊕ בפסח - קרבן פסח
- ⊕ בשבועות - ביכורים ושתי הלחם
- ⊕ ביום כיפור - קרבנות מוספים ויום הכיפורים (משניות יומא מ"א, ספר התודעה)

כלי המקדש

בחומש שמות פרשת תרומה כתוב על ציווי יצירת הכלים, ובפרשת ויקהל מפורט תיאור יצירת הכלים:

ארון הברית

ארון הברית הוא הכלי החשוב ביותר שהיה במשכן. בתוכו הונחו לוחות הברית והוא הוצב בקודש הקודשים. הוא היה עשוי משלושה ארונות: ארון עשוי זהב, המונח בארון עשוי מעצי שיטים שגם כן הונח בארון העשוי מזהב. אורכו של הארון השלישי היה שתי אמות וחצי, רוחבו היה אמה וחצי וגובהו אמה וחצי. הארון נישא על ידי מוטות עצי שיטים מצופים בזהב, שהוכנסו לטבעות זהב שנוצקו לצידי הארון. על הארון הייתה מונחת כפורת בעובי טפח העשויה מזהב טהור שעליה היו שני כרובים בגובה עשרה טפחים. את הארון היה עוטר כתר עשוי מזהב.

המנורה

מנורת הזהב הייתה מנורה בגובה 18 טפחים שהוצבה בדרום אוהל מועד. במנורה הודלקו כל ערב 7 נרות על ידי הכהנים. היא הייתה עשויה מגוש אחד של זהב, בלי חיבורים של גושים נפרדים. עיצוב המנורה כלל צורות של כפתורים, פרחים וגביעים.

שולחן הפנים

השולחן הוצב בצפון אוהל מועד. הוא היה עשוי מעצי שיטים ומצופה זהב וכל שבוע הונחה עליו מערכת של 12 לחמים. אורכו של השולחן היה 2 אמות, רוחבו אמה אחת וגובהו אמה וחצי. הוא נישא על ידי מוטות עצי שיטים מצופים בזהב, שהוכנסו לטבעות זהב שנוצקו לצידי השולחן. את השולחן עיטר זר זהב.

מזבח הזהב

מזבח הזהב, הנקרא גם מזבח הקטורת, היה מזבח, שעליו הקטירו הכהנים פעמיים ביום את קטורת הסמים. הוא היה עשוי מעצי שיטים מצופים זהב והוצב במרכז אוהל מועד. אורכו היה אמה, רוחבו אמה וגובהו שתי אמות. הוא נישא על ידי מוטות עצי שיטים מצופים בזהב, שהוכנסו לטבעות זהב שנוצקו על פינות המזבח. את מזבח הזהב עיטר זר זהב.

מזבח הנחושת, מזבח העולה

מזבח הנחושת, הנקרא גם מזבח העולה, היה המזבח שעליו הוקרבו הקורבנות. הוא היה עשוי מעצי שיטים מצופים נחושת אך את חללו מילאו באדמה והוא הוצב במרכז חצר המשכן, מול פתח אוהל מועד. אורכו היה 5 אמות ורוחבו גם כן 5 אמות. הוא נישא על ידי מוטות עצי שיטים מצופים נחושת שהוכנסו לטבעות נחושת שנוצקו לצידי המזבח. למזבח היו עולים בעזרת כבש באורך 32 אמות שהוצב בדרום המזבח.

כיוור

הכיוור היה הכלי בו רחצו הכהנים את ידיהם ואת רגליהם לפני עבודתם. הוא היה עשוי כולו מנחושת ועמד בעזרת בסיס מנחושת. מקומו היה בין כבש המזבח לאוהל מועד כך שהוא לא עמד ממש מול הפתח אלא דרומית אליו.

ירושלים בתקופת המקדש

ירושלים מוקפת חומה. בעבר נבנתה החומה כאשר הניחו אבן על אבן. האבנים לא היו מעוצבות אלא בצורתן הטבעית כפי שחפרו אותן מין הסלע. כך הניחו אותן אחת על השנייה ללא הצמדה במלט, רק הנחת האבנים אחת על גבי השניה יצרה את חוזקה של החומה.

עובי החומה היה 7 מטר. על החומה היו מגדלי שמירה.

ירושלים הייתה מסוגרת ב-8 שערים, 7-פתוחים ואחד סגור. בערב היו סוגרים ובבוקר פותחים.

שעריה: **שער האשפות** – לשם שפכו את הדשן והאפר של המזבח

שער הרחמים – מקום כניסת משיח

שער יפו – מקשר לעיר יפו ולחברון. נקרא השער האהוב ע"ש א"א הקבור בחברון

שער ציון – מקשר בין הרובע להר ציון

שער הפרחים – ישנם עיטורים משני צידי השערים הנראים כפרחים

שער שכם – מקשר לעיר שכם. בשכם קבור יוסף בן יעקב.

שער האריות – מעל שער זה יש דמות תבנית של שתי אריות

השער החדש - שנקרא כך מכיוון שהוא החדש בין שערי העיר העתיקה

עשרה ניסים נעשו במקדש

- ✓ לא נראה זבוב בבית המטבחים
- ✓ לא כבו גשמים אש של עצי המערכה
- ✓ נצחה הרוח את עמוד העשן
- ✓ עומדים צפופים ומשתחווים רווחים – אלפי רבבות עלו לרגל
- ✓ לא הזיק עקרב ונחש בירושלים מעולם
- ✓ לא אמר לי אדם צר לי המקום שאלין בירושלים
- ✓ לא הסריח בשר הקודש מעולם
- ✓ לא נמצא פסול בעומר, בשני הלחם ובלחם הפנים
- ✓ ניקוי המקדש- סביב המקדש הייתה תעלה שנקראת "אמת המים". היו מזרימים מים, מציפים את הרצפה ומשחררים את הפקק בוואקום. המים זרמו והדם לתוכו, וכך נוקתה רצפת המקדש.

חורבן וגלות

ירושלים עיר מקודשת במיוחד. מפני חטאי עם ישראל חרב בית המקדש ובני ישראל הלכו לגלות.

מיום שחרבה ירושלים אין שמחה לבני הקב"ה עד שתבנה (מכות, כ"ד, ע"ד)
רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא היו עולין לירושלים כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם, כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים התחילו הן בוכין ורבי עקיבא מצחק. אמרו לו: מפני מה אתה מצחק? אמר להם: מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: מקום שכתוב בו {במדבר א-נא} "והזר הקרב יומת", ועכשיו שועלים הלכו בו - ולא נבכה? אמר להן: לכך אני מצחק... באוריה כתיב {מיכה ג-יב} "לכן בגללכם ציון שדה תחרש" בזכריה כתיב {זכריה ח-ד} "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים" עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת. אמרו לו: עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו.

זכירת בית המקדש

- 📖 בית המקדש וירושלים נזכרים בתפילות בשבתות ובחגים.
- 📖 בתפילה "כי ביתי בית תפילה, יקרא לכל העמים" (ישעיהו, נ"ו)
- 📖 שלמה המלך תיקן להוסיף בברכת המזון ברכה שלישית: "על הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך..."
- 📖 בסיום תפילת שמונה עשרה: "יהי רצון שיבנה בית המקדש במהרה בימינו..."
- 📖 המתפלל צריך שיכוון לבו לבית המקדש, לשער הרחמים. שכן בית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה
- 📖 בחגים "שמחתי באומרים לי בית ה' נלך" (תהילים, קט"ו)
- 📖 נטילת לולב 7 ימים. מהדין נוטלים לולב יום אחד ובבית המקדש נהגו שבעה ימים
- 📖 שמחת בית השואבה – הקפות בשבעת ימי החג וניסוך המים. נאמר: "מי שלא ראה שמחת בית השואבה בבית המקדש לא ראה שמחה מימיו" (מסכת סוכה)
- 📖 חבוט ערבות
- 📖 הדלקת נרות חנוכה. נוהגים להדליק בבית הכנסת בצד דרום.
- 📖 קריאת פרשת שקלים לפני פורים (הודעה להבאת השקלים בזמן בית המקדש)
- 📖 כורך מצה ומרור כזכר למקדש כהלל
- 📖 אכילת ביצה זכר לקורבן חגיגה וזרוע לזכר קורבן פסח שהוקרבו בבית המקדש
- 📖 ספירת העומר

מנהגים לזכירת חורבן בית המקדש וירושלים

- 📖 שבירת הכוס בחתונה וצלחת באירוסין ואמירת "אם ישכחך ירושלים..."
- 📖 סד אדם את ביתו בסיד ומשייר בו ... אמה על אמה [בבא בתרא ס]
- 📖 עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר דבר מועט [בבא בתרא ס]
- 📖 עושה אשה כל תכשיטיה ומשיירת דבר מועט [בבא בתרא ס]
- 📖 מניחים אפר על ראש החתן בחופתו "מאי על ראש שמחתי אמר רב יצחק זה אפר מקלה שבראש חתנים" [בבא בתרא ס]
- 📖 מנהג לקום בחצות לומר תיקון חצות ולקונן על החורבן
- 📖 אסור לנגן בירושלים בכלי נגינה
- 📖 בהזמנות לחתונה נוהגים לרשום בראש ההזמנה "אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי"
- 📖 הבא לירושלים ורואה בחורבנה קורע קריעה בבגד

ז. עליה לרגל לירושלים

בזמן שבית המקדש היה קיים, מצוות עשה על הזכרים הבוגרים בישראל לעלות לרגל שלוש פעמים בשנה כנאמר: "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלוקיך במקום אשר יבחר.. ולא יראה את פני ה' ריקם איש כמתנה ידו..." (דברים ט"ז – י"ז).

בפרקי אבות ו' מוזכרים הניסים שהיו בשעת ההתכנסות של העולים "עומדים צופים ומשתחוים רוחים" ד' אמות לכל אחד ואחד שלא יהא אחד מהם שומע תפילת חברו (ילקוט בראשית ז') אומר הגאון מוילנא שלא התלוננו על הצפיפות אלא גילו אהבה עצומה איש לרעהו.

כוחה של ירושלים בזמן שלש הרגלים היה לאחד ולחבר לאחדות. "ירושלים הבנויה כעיר שחבורה לה יחדיו" (תהילים, קט"ו) עיר שהיא עושה כל ישראל חברים (ירושלמי, חגיגה, ג). עולי הרגל הגיעו מכל רחבי הארץ וגם מחוץ לארץ, הם הגיעו עייפים ונרגשים וחכתה להם קבלת פנים חמה ומרגשת. כל בעלי אומנויות שבירושלים עומדים לפנייהם ושואלין בשלומם: "אחינו, אנשי מקום פלוני, באתם לשלום?" (משנה, מסכת ביכורים).

העולים השתכנו בבתיהם של תושבי ירושלים חינם אין כסף. וכיצד ידעו באיזה בית אפשר להתארח? מנהג היה בירושלים – "מפה פרוסה על גבי הפתח, כל זמן שהמפה פרוסה אורחין נכנסין" (מסכת בבא ברא צ"ג). על בעלי הבתים נאסרה גביית תשלום בעבור הלינה. בתמורה הם קיבלו עורות של בהמות. הָרְעוּת והכנסת האורחים בירושלים היו כה מרשימות, עד כי "לא אמר אדם לחברו: צר לי המקום שאלין בירושלים" (משנה מסכת אבות), וגם "לא אמר אדם לחברו: לא מצאתי תנור לצלות פסחים בירושלים... לא מצאתי מיטה שאישן עליה בירושלים" (אבות דרבי נתן).

מטרות עליה לרגל

- ✓ שבח והודיה על יציאת מצרים
- ✓ ברכו על הטובה הכללית לפי שבמועדים אלה אספו תבואתם וקצירם
- ✓ התגלו טעמים פנימיים של הרגלים וראו מראות הנביאים שבבית המקדש
- ✓ חיזוק אהבת חינוך משום שהיו זקוקים לעזרה אחד לשני
- ✓ חיזוק ביראת שמיים ולימוד תורה (תוספות בבא בתרא, כ"א, א')
- ✓ התורה הבטיחה לעולים לרגל שמירה על בתיהם ורכושם כפי שכתוב "ולא יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות את פני ה' אלוֹקֵיךָ" (שמות, ל"ד, כ"ד).

📖 מעשה באחד ששכח לנעול דלתות ביתו ועלה לפעמי רגלים, וכשבא מצא נחש קשור בטבעות דלתותיו

📖 מעשה ששכח ולא הכניס כרי של חיטים לתוך ביתו ועלה לרגל, וכשבא מצא אריות מקיפין לחיטים

📖 מעשה בשני אחים באשקלון. היו להם שכנים רעים מאומות העולם והיו אומרים אימתי אלו היהודים מסתלקים? וכשעלו לרגל זימן להם הקב"ה בביתם מלאכים כדמותם והיו נכנסים ויוצאים בתוך בתיהם. כשחזרו שאלו אותם השכנים איפה הייתם? אמרו: היינו בירושלים. מתי הלכתם? ענו: ביום פלוני. ומתי חזרתם? ענו: ביום פלוני, אמרו הגויים: אלוֹקֵי היהודים שומר על היהודים ומציל אותם מאויביהם הרוצים להרגם ולהחריב בתיהם ושלח מלאכים בדמותכם שהגנו על רכושכם.

ח. הכותל

הכותל שריד מהחומה שהקיפה את הר הבית בצד מערב. אמרו חז"ל: "מעולם לא זזה שכינה מכותל המערבי של בית המקדש". ואמרו עוד: "הנה זה עומד אחר כתלינו" (שיר השירים ב ט) אחר כותל המערבי של בית המקדש, שנשבע לו הקדוש ברוך הוא שאינו חרב לעולם"

הרומאים ניסו להרוס ולהחריב את הכותל, אך לא הצליחו. כליהם נשברו מידם והכותל נשאר קיים.

רצה הקב"ה להשאיר שריד מעט מבית המקדש. מדוע דווקא קיר זה? כי נבנה מכספי עניים.

לכן המוני בית ישראל בכל הדורות ובכל הזמנים פוקדים את הכותל כדי לשטוח את בקשותיהם ולהעתיר תפילה לשוכן מרומים.

הכותל המערבי לא היה תמיד בידי היהודים. רק אחרי מלחמות קשות חזר הכותל שוב אלינו. לנו הזכות הגדולה לבוא ולשפוך תפילותינו במקום הקדוש.

הכותל המערבי הוא שריד מבית המקדש עלינו להתפלל לה' שיחזיר לנו במהרה את בית המקדש לתפארתו.

נושאים לפיתוח שיחה

📖 מי בא לכותל? צעירים, זקנים, חולים, ילדים – כולם.

📖 מתי באו? ובאלו הזדמנויות? ימות החול, ימות גשם וקור, חגים, ברכת כוהנים וימי צום.

📖 מדוע דווקא בכותל? התפילה בכותל יותר חשובה בגלל קדושת המקום שבו שוכנת השכינה.

📖 כיצד מתנהגים בכותל? נקרא תהילים, נתפלל, נבקש בקשות מבורא העולם, לא נפריע ונשמור על קדושתם המקום.

📖 כיצד אנו מרגישים בכותל? התרגשות, שמחה, התקשרות לבורא עולם...

השתקפות הנושא בפינות הגן

✂ תמונות על ירושלים: מראה העיר העתיקה והצפיפות שבה. לעומת זאת תמונה המשקפת את השיממון שמחוץ לחומות. תמונות של החומה, השערים, העיר החדשה, ישיבות ובתי כנסיות בעיר.

✂ פסוקים על העיר ירושלים

✂ שלשת הרגלים בתמונה

✂ תמונות של הכותל באירועים שונים

✂ תמונות של המקומות הקדושים בירושלים

✂ תמונות של אתרים ומקומות מיוחדים בירושלים

בפינת הספר

📖 אלבום בתי ירושלים. שכונות בירושלים. שווקים. רחובות ציבוריים. גדולי ישראל בירושלים / בכותל, תמונות מצולמות ליד הכותל (אפשר גם לאסוף מהילדים)

📖 "ותחזינה עיננו בשובך לציון ברחמים" (תפילת שמונה עשרה)

📖 להכין ספר של ילדי הגן בשם: "למה אני מחכה לראות כל יום את בניית בית המקדש?" – הילדים יציירו ויכתבו מדוע הם מצפים שיבנה בית המקדש?

סיפורים בנושא ירושלים

📖 בית המקדש בתפארתו

📖 עבודת כהן גדול ביום הכיפורים

📖 שמחת בית השואבה

📖 נקדימון בן גוריון ועולי הרגל

📖 שומר ישראל

📖 שני אחים בירושלים

📖 הבאת ביכורים בזמן שבית המקדש היה קיים

📖 מתנת רבי חנינא בן דוסא

📖 שער ניקנור

📖 סיפור על הכותל שנגאל

📖 סיפורים על רבני ירושלים: רבי ישראל מסלנט ורבי יוסף חיים זוננפלד

📖 סיפורים על החורבן

📖 קמצא ובר קמצא

📖 סופו של טיטוס [בהתאמה לגיל]

📖 חכמת בני ירושלים [דוגמאות בפרק "חכמת בני ירושלים"]

📖 סיפורים על "עליה לרגל" [דוגמאות בפרק "עליה לרגל"]

📖 גילוי הכותל [ר' בנספח ד]

מקומה של ירושלים בתפילה ובברכות

ירושלים מוזכרת בפסוקי דזמרה ובתפילת שמונה עשרה. נחפש יחד עם הילדים את המילה ירושלים בסידור ובברכת המזון ונדפיס פסוקים לתליה במרכז.

📖 "תִּשְׁכַּח בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עֵירָךְ פֶּאֶשֶׁר דְּבִרְתֵּי"

📖 "וְכִסָּא דְּוֹד עֲבָדְךָ מְהֵרָה בְּתוֹכָהּ תִּכְנִין".

📖 כך גם מזכירים אותה בברכת המזון ובברכת מעין שלוש: "ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה בימינו", בתפילת ראש חודש, בהגדה של פסח ובמקומות רבים נוספים. לעיתים ירושלים מוזכרת בשם או בכינוי אחר כמו "ציון" או "עיר מלוכה".

ניתן לשוחח, לפרש ולאיייר פסוקים בתפילה המזכירים את ירושלים

📖 "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי. אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי".

📖 "והביאנו לציון עירך ברנה ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם"

📖 "לשנה הבאה בירושלים הבנויה"

📖 "עומדות היו רגלינו בשערייך ירושלים"

📖 "הפורש סוכת שלום עלינו ועל ירושלים"

📖 "תִּקַּע בְּשׁוֹפָר גְּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ וְשֵׂא נֶס לְקַבֵּץ גְּלוּיֹתֵינוּ וְהִבִּיאֵנוּ לְצִיּוֹן עֵירָךְ בְּרָנָה".

📖 "אור חדש על ציון תאיר"

📖 "עוד ישמע בהרי יהודה ובחוצות ירושלים... קול ששון וקול שמחה..."

- מנהגים לזכר החורבן. [פרוט נרחב לעיל]

מרכז אומנות יהודית – כל ילד מתבקש להביא מהבית חפץ יודאיקה שמופיע עליו מוטיבים ירושלמיים. נבחן יחד את החפצים, ונכין בעקבות כך גביעים (מבקבוקי פלסטיק חצויים מעוטרים בפלסטלינה בתלת מימד ובחריטה ונרסס בספריי זהב וכסף), ובתי מזוזה (משקף מגולגל מעוטר בלורדים ארטליין),

מרכז יצירה: יצירות על ירושלים

יש לתעד את התהליך ואת התוצרים ולשלוח לגבי' לאה טאובר 8872773@gmail.com לריכוז לאחר שבוע שיא שיערך בתאריך י" – י"ד בסיוון תשע"ז. בין התוצרים תיערך תחרות.

✂ נבנה את אתריה המרכזיים של העיר בתלת ממד. נתייחס למוטיבים הייחודיים של העיר – גגות עגולים, בנייה מאבן ירושלמית.

✂ צביעת שכפולים בנושאים שונים.

✂ הדבקת ניר גלי על גבי בריסטול שחור, צורת בתי ירושלים.

- ✂ הדבקת נייר צבעוני בצורות שונות שתוכנם מראה ירושלים.
- ✂ מריחת פלסטלינה בצורת: כותל, בתי ירושלים, החומה והשערים.
- ✂ מריחת דבק בצורת בתים. לאחר שהדבק מתייבש התזה בספרי זהב.
- ✂ הכנת כרזות בנושא ירושלים
- ✂ יצירה קולקטיבית - מריחת פלסטלינה ע"ג צלחות חד פעמי וליצור את הכותל והחומה.

מרכז אוריינות : פעילות עם המילה י-ר-ו-ש-ל-י-ם: נציג בפני הילדים את המילה "ירושלים" כמילה רציפה וגם באותיות מופרדות. על הילדים לחפש מילים מתוך המילה ירושלים. ניתן גם ליצור מניפה עם אותיות המילה "ירושלים". הילדים יזיזו ויפרידו את האותיות ויקבלו מילים חדשות.

פונולוגיה: משחקי מילים סביב "ירושלים":

מה מתחיל ב... , חרוזי מילים,

מרכז לשון : השוואה בין שתי תמונות נוף : האחת ירושלמית והשנייה מנופי עירינו. מתארים ומציינים את הדומה והשונה.

כתיבה ילדית : כל ילד מביע משאלה, כותב אותה בפתקה, וטומן בין אבני ה"כותל".

משחק סוציו-דרמטי: כל ילד מתחפש לדמות מסוימת. (כלה, תינוק, אימא, סבא, חולה, בחור ישיבה) בתחילה המשחק מכוון, והגננת אומרת - אני כלה, מה אני מתפללת, על מה אני מבקשת בכותל?

מה מבקשת סבתא?

מהי תפילת הבחור?

לשים במרכז גירויים למשחק עולים לירושלים (תמרור חץ- לירושלים, רכבת לירושלים).

- כלי נגינה מחומרים נפסדים בהשראת שירת הלוויים
- שירון מעוטר בנושא ירושלים.

רשימת שירים מומלצת:

- עשרה קבין של חכמה...
בנה ביתך כבתחילה...
כי מציון תצא תורה...
ולירושלים עירך ברחמים תשוב...
הכותל...
אור חדש על ציון...
היו היה בירושלים...
את צמח דוד...
אדיר הוא...
לשנה הבאה בירושלים...
ותחזינה עינינו...
והיה באחרית הימים...
על נהרות בבל...
שמחם בבנין שלם...
אם אשכחך ירושלים...
שבחי ירושלים את ד' הללי אלוקיך ציון...
על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה
מהרה... עוד ישמע בהרי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן...
אם אתם משמרים נרות של שבת, אני מראה לכם נרות של ציון של ציון
מתי כבר יגיע היום [נספח א]
ירושלים, ים, בם בם. [נספח ב]
שלום לך ירושלים [נספח ג]

דקלומים [נספח ג]

אבן ירושלמית

חוק בנייה בירושלים - לפני כמאתיים שנה, כדי לשמר את ייחודיותה של ירושלים, חוקק חוק עירוני המחייב כל קיר חיצוני בירושלים להיות מחופה באבן מסורתית. חוק זה נמצא בתוקף עד היום.

רעיון ליצירת החוויה

בניית העיר ירושלים מסך הייצוגים, היצירות, התיעודים שנעשו ע"י הילדים והנחתם במקום מרכזי שתאפשר ראיית-על של המגוון הייחודי של העיר ירושלים: תרבויות, ישן מול חדש, נופים אורבניים מול טבע...

משימה "ירושלמית"

רצוי לזמן לילדים מגוון חומרים פתוחים (קופסאות, גרוטאות, ניירות, חומרי פיסול...), משחקים שזמינים להם מחיי היומיום (קוביות, לגו, משחקי בנייה שונים) ולעודד אותם לבנות "מיני-ירושלים" בהשראת התבוננות בייצוגים שנאספו עד כה, תמונות, סרטונים, מצגות וכד'.

- ניתן לבנות מיצג, לצלם את שלבי הבנייה ועם ההתקדמות בחוויה ובלמידה, ניתן להוסיף בהדרגה חלקים נוספים;
- ניתן להזמין את הילדים ליצור דמויות, חפצים ונופים שנחשפו הילדים מתוך השירים והסיפורים. ניתן להוסיף שמות של שכונות ורחובות בירושלים. מרכז זה יוכל להפוך למקום בו הילדים משחקים, ממחזים סיפורים וכד'.
- ניתן לבנות את "מיני-ירושלים" כמשחק מונופול ירושלמי.

הצעות למפגשי שיח עם הילדים בנושא ירושלים

① "3 פעמים בשנה יראה כל זכורד"

נספר על משפחה שמתארגנת ליציאה לטיול בחוה"מ פסח, נדון בשאלה – לאן נוסעים בחול המועד? הילדים מעלים רעיונות, והגננת מכוונת ומספרת שנוסעים לירושלים, זכר לעלייה לרגל. נספר בהתרגשות על חג השבועות הראשון לאחר שחרור הכותל, איך המוני יהודים מכל קצוות ירושלים נהרו לתפילת ותיקין לכותל (לאחר הלימוד בלילה), המפגש המרגש עם הכותל. הגננת מספרת שבעבר לא היו מכוניות, יהודים עלו לירושלים ברגל, על חמורים. אנשי ירושלים קיבלו את הבאים בשמחה וארחו אותם. סיפור : נקדימון בן גוריון שדאג למים לעולי הרגל לירושלים.

② שמות העיר

רקע לגננת: לירושלים שמות רבים המראים את חשיבותה של העיר, את האהבה ואת הגעגועים אליה בכל הדורות. לירושלים שבעים שמות, המקבילים לשמותיו הרבים של הקדוש ברוך הוא. בפעם הראשונה מוזכרת ירושלים בתורה בשם **שלם**. בחומש בראשית (יד, יח) מסופר על מלכיזדק מלך שלם, שיצא לקראת אברהם אבינו בלחם וביין וברך אותו. ירושלים שוכנת במקום עקידת יצחק. אחרי העקידה קרא אברהם אבינו למקום זה "ה' יראה". שמה של ירושלים מרכב אכן משני השמות: "יראה" ו"שלם". מובא במדרש שהסיבה לכך היא כדי לתת ביטוי ל-2 השמות שנקראו על ידי צדיקים. **ואכן בתורה נקראת העיר בדרך כלל ירושלם.**

70 השמות מפורטים בפרק: "שמותיה של העיר ירושלים"

ניתן לספר על ילד שמתרגש לקראת נסיעה לירושלים, אבא מספר לו על החשיבות של עיר הקודש, סבא שמח שהוא נוסע ל"עיר הנצח". המלמד בחיידר מספר לילדים שהוא נוסע ל"עיר ה'" וכי

③ ירושלים מרכז העולם, ירושלים הרים סביב לה

נביא לגן גלובוס. נחפש את מקומה של א"י. א"י מרכז העולם, ירושלים במרכזה של א"י. נסביר על האזור הגיאוגרפי בו שוכנת ירושלים ונראה לילדים תמונות של הרים המקיפים את ירושלים. אפשר לדבר על כך שעתידה ירושלים להתרחב...

נשאל את הילדים – מי היה בירושלים? נבקש מילדים שביקרו בירושלים, שיביאו לגן תמונות, ויספרו על המקומות בהם ביקרו.

סיפור על המלך שציווה לפזר מטבעות על ערמת אשפה כדי לגלות מה הוטמן מתחת, וגילוי הכותל.

מאמר בנושא בנספח ד.

רעיונות לפעילויות בנושא ירושלים

גב' חיה מרקוס, גנת מובילה ירושלים

1 "בבקשה קח את שלי"

פתיחת הפעילות על ידי שאלה מתי לאחרונה הייתם בכותל ונתינת אפשרות לילדים לספר על ביקורם והתרשמותם מהכותל.

סיפורו של הכותל במקורות: (ליקוט)

בחז"ל מובא, כי שבע אבנים ביסודו של הכותל המערבי: ראשונה הניח אדם הראשון, שניה- אברהם, שלישית - יצחק, רביעית - יעקב. יוסף הניח אבן חמישית, דוד הניח אבן שישית, ושביעית שלמה. כשחרב בית המקדש ונפלו שלושת כתליו, ניגש איש צבא רומי להרוס כותל רביעי, הוא כותל מערבי - מיד נפל מת. ניגש שר הצבא, ויבשו כל אברי גופו. אחריו בא טיטוס הרשע בעצמו. יצאה בת קול ואמרה: רשע, פנה לאחורידך, אל תתקרב הלום, כל הכתלים מסרתי לידך, חוץ מכותל זה.

במדרש איכה (רבתי א, לב) מסופר: שלוש שנים ומחצה הקיף אספסינוס את ירושלים והיו עמו ארבעה דוכסין. דוכס מערב, דוכס מאפריקה, דוכס מאלכסנדריה ודוכס מפלסטיני. הקיסר הרומאי חילק את העיר בין ארבעת הדוכסים על מנת להחריבה. שלושת הדוכסים החריבו כל אחד חלק שלו. והדוכס הערבי, שנפלה בחלקו החומה המערבית של הר הבית, לא החריב את שלו. כששאלו הקיסר פשר מעשהו, ענה: אילו החרבתי את חלקי לא היה יודע שום אדם מה החרבת. ושמא יאמרו עיר קטנה הרסת, ועתה, בהשאירי חלק אחד, יראו הבריות את חוזקו הגדול ויאמרו:

ראו כחו של הקיסר, עיר חזקה החריב, וזה יהיה שכרך. האגדה על חשיפתו[עריכה]

האגדה מספרת, כי שנים רבות היה הכותל המערבי מכוסה אשפה, עד שבא סולטן תורכי וציווה לגלותו. וכך מספרת האגדה: "הוגד לי, שבימי המלך שולטאן סולימאן לא היה נודע מקום מקדש וציווה לחפש אותו. והיה היום, והאיש הממונה על המלאכה הזאת אחרי שנתייאש מלבקש ולשאול, ראה אשה באה ובראשה סל מלא זבל וטינוף. ויאמר לה: מה זה בראשך? ותאמר: זבל. - ולהיכן את מוליכת? אמרה: למקום פלוני. אמר לה: מאיזה מקום את? אמרה לו: מבית לחם. אמר לה: ומבית לחם עד המקום הזה אין שם אשפה? אמרה לו: קבלה היא בידינו, שכל מי שמוליך מעט זבל באותו מקום מצוה הוא עושה... וציווה אנשים רבים להסיר הזבל מהמקום ההוא ויגל את מקום המקדש... וציווה לרחוץ הכותל במי שושנים".

הכותל בתקופת המנדט הבריטי

הכותל המערבי היה במשך שנים רבות סמטה בעיר העתיקה. המתפללים בו סבלו מהצקות של הערבים באזור שלא כיבדו את המקום. בתקופת שלטון המנדט הבריטי החליטה הממשלה הבריטית על "סטטוס קוו" בכותל, לפיו יהיה מותר להתפלל בכותל אך לא להביא כסאות, ספסלים, ארונות קודש וכדומה. בין השאר נאסר על היהודים לתקוע שם בשופר. ולמרות הכל היהודים תקעו במסירות נפש בשופר בכל מוצאי יום כיפור בכותל, ורבים נאסרו בשל כך.

הגנת תתחיל לשיר אני מאמין במנגינה המוכרת לילדים ותזכיר כי הכותל הוא קדוש, ותדגיש כי בית המקדש הוא הבית והכותל רק קיר אחד של החומה שהקיפה אותו.

ש. כיצד אנחנו יכולים למהר את ביאת המשיח?

ת. על ידי קיום מצוות ומעשים טובים. כל מצווה מוסיפה לבנה לבית המקדש

כל ילד מקבל קופסת נעליים ועוטף אותה בניירות חומים או צהובים ובהתאם לגיל מציירים או כותבים מצווה או מעשה טוב.

בונים בפינת החדר את הכותל של בית המקדש מלבנים של מעשים טובים על ידי חיבורם בדבק חם.

בפעילות המשך אפשר לשאול את הילדים מתי נוסעים לכותל? מי נוסע? מה עושים כשמגיעים לכותל

לתאר מצבים שונים שבהם אנשים פונים לקב"ה בתפילה או כותבים פתק ותוחבים בין אבני הכותל.

פעילות: לתת לכל ילד לכתוב או לצייר בקשה שהוא מבקש מה' ולתחוב את הפתקים בין הלבנים שנבנו בפעילות הקודמת.

אפשר להוסיף כותרת לכותל הילדים: "בבקשה קח את שלי" וללמד את הילדים את השיר של אברהם פריד שבית המקדש השלישי ... הוא בנוי מדמעות.."

אפשר להוסיף לילדים את הסיפור הבא לסיום:

יהודי אמריקאי עשיר אחד, הגיע לכותל לאחר חצות הלילה. בכותל היו מעט אנשים הוא בדיוק ירד מהמטוס ורצה לבוא דווקא לכותל. הוא ראה איש אחד לא צעיר עומד קרוב קרוב לאבנים ובוכה בדמעות ובקול רם. כאב לו מאוד לראותו בוכה

אפשר לשאול את הילדים מי מנחש מדוע הוא בכה?

אולי מישחו חולה, אולי אין לו ילדים. אולי הבת שלו עוד לא מצאה חתן אולי אין לו כסף והוא עני...

היהודי העשיר חשב גם על כל הרעיונות האלו והבטיח לעצמו שברגע שהיהודי הבוכה יגמור להתפלל הוא ישאל אותו מה הצרה שלו ויעזור לו בכסף שלו כמה שיצטרך.

ואכן היהודי גמר לבכות והתחיל ללכת אחורה כמו שנוהגים בכותל. אך העשיר הניח יד על כתפו ואמר לו. מה מצער אותך רבי יהודי? אמור לי ואני יעזור לך בכל מה שתצטרך...

הביט בו היהודי המבוגר בתימהון ואמר, אני בכלל לו מצטער אני שמח...

שמח? התפלא העשיר, הרי ראיתי אותך בוכה נורא...

נכון מאוד הסביר היהודי המבוגר וחייך. באתי להגיד תודה לה'. היום התחתנה הבת הקטנה שלי במזל טוב. ואני מאושר. באתי להגיד תודה לה'...

והמסקנה: אנחנו גם באים לבקש בקשות אבל גם צריכים לזכור להגיד תודה לה' על כל מה שהוא נותן לנו.

פתיחה לדיון נוסף: על מה אנחנו אומרים תודה לה'?

על הגוף הבריא, על האוכל, על המשפחה וכו'

סג

2 ירושלים - גאולה ונחמה

הגנת תקריא פסוקים של גאולה ונחמה מתוך הפטרות הנחמה

"נחמו נחמו עמי" (פרק מ פס' א);

"התעוררי התעוררי קומי ירושלים (פרק נא פס' טז);

עורי עורי לבשי עֲזָךְ ציון" (פרק נב פס' א);

"עֲבְרוּ עֲבְרוּ בשערים" (פרק סב פס' י);

"שאי סביב עיניך וראי, כולם נקבצו באו לך" (פרק מט פס' יח).

"ששון ושמחה... תודה וקול זמרה" (פרק נא פס' ג).

"קומי אורי כי בא אורך" - (פרק ס פס' א-ג).

"עוד ישבו זקנים וזקנות .." וכו'

אפשר לבאר את הפסוקים ברמה המותאמת לגיל הילדים או לבחור מספר פסוקים מתוך הני"ל או אחרים בנושא ירושלים.

הפעילות היא להמחיש את הפסוקים בעזרת תלבושות או בובות והגנת מצלמת את ה"פוזות"

לדוגמא:

נחמו נחמו עמי- ילדים יושבים בישיבה מזרחים לבושים בבגד ירושלמי וילדים אחרים מלטפים את ראשם בנחמה.

שאי סביב עיניך- קבוצה של ילדים עולים לרגל משפחה שלמה בתלבושות מתאימות וקבוצה אחרת צופה בהם עם יד על העיניים רכילו מרחוק.

הילדים מאוד אוהבים להתחפש ולהצטלם. הגננת יכולה להדפיס את התמונות על ניר 4 A ולהדביק בפינת ירושלים בגן.

אפשרות נוספת להכין תערוכה ובה בובות קטנות שיגלמו את הדמויות בפסוקים ולהעמיד בפינת הגן. כמובן שהילדים שיחשבו על רעיונות יעמידו את התערוכה וגם יעתיקו את הפסוקים.

אפשר להעמיד תערוכה כזו על קופסאות קרטון או עץ מחנות הירקות, עטופות באל-בד צבעוני.

רעיונות נוספים לתערוכה ניתן לקבל מתערוכת התוצרים במפגש סיום השנה.

3 שכונות בירושלים

כפתיחה אפשר לשאול את הילדים באיזו שכונה הם גרים?

היכן גרים סבא וסבתא ודודים?

אילו עוד שמות של שכונות הם מכירים ומה יש בשכונות אלו?

(לדוגמא- סבא וסבתא גרים בבית וגן, במאה שערים יש את פיצה אורי וכדו')

משחק: הגננת יכולה להכין משחק שמות שכונות עם ציורים משמות שכונות שהילדים מכירים

לדוגמא:

ציור של בית וגינה - בית וגן

ציור של הר ונוף יפה - הר נוף

ציור של רמה ותמונה של הרב שלמה זלמן אוירבך - רמת שלמה

ציור של גבעה וציור של מלך- גבעת שאול

וכן על זו הדרך חידות פשוטות ואהובות מאוד על הילדים.

סיפור: הגננת תספר לילדים את סיפורם של השכונות הראשונות מחוץ לחומה על הבעיות שהיו בתוך החומה במחסור בדוור ובמזון צפיפות ומחלות. ולעומת זאת את הסכנות במגורים מחוץ לחומות שודדים וערבים עד כדי שכנת נפשות. היהודים היו יוצאים למשך היום להתגורר בבתי החדשים ובערב חוזרים לישון בין החומות.

מי היתה השכונה הראשונה? כיצד נבנתה? כשכל הבתים פונים לחצר אחת.

מדוע נקראה מאה שערים בשם זה ומשכנות שאננים? מי בנה את טחנת הקמח הראשונה בירושלים ומדוע?

כל זה חומר היסטורי מעניין שהילדים ימצאו בו עניין רב אם יובא לפניהם בשפה מותאמת.

לאחר מכן אפשר להעביר בין הילדים תמונות של שכונות בירושלים ומתיישבים ליצירה

[אפשר להגיד לילדים להביא מהבית יום קודם גרוטאות קופסאות ומיכלים שונים ליצירה]

הילדים גוזרים אבנים קטנות מסול לבן או צהוב ומדביקים על הקופסאות כדוגמת הבתים הבנויים בירושלים בציפוי אריחי אבן.

אפשר להכין תערוכה נהדרת כאשר כל ילד מחליט מה לבנות, איזו שכונה או מבנה מעניין, בית כנסת או גשר המיתרים... מגרוטאות וחומרים ממוחזרים. כמובן, שהילדים רושמים את שמם וכותרת לפריט שהכינו. ומעמידים בתערוכה.

מתוך נושא השכונות אפשר לצאת לרעיון לפעילות נוספת:

בחרים מספר שמות שכונות בעלי משמעות מיוחדת

לדוגמא - שערי צדק, שערי חסד, סוכת שלום, גאולה ועוד...:

לשאול את הילדים מה שומעים עוד בשם השכונה-

שערי צדק- צדקה

שערי חסד- גמילות חסדים

סכות שלום- שלום ובאחוה

גאולה- לקרב את הגאולה

להכין פינות בגן ועליהם שלט עם שם השכונה ובמהלך השבוע להכין ציורים של הילדים ולהדביק בשכונה. או להרחיב על מצווה זו או אחרת בהקשר גם לימי ספירת העומר שבהם אנו מתחזקים במצוות שבין אדם לחברו.

אפשר להדביק שם גם פתקים של מעשים טובים שהילדים מביאים מהבית.

ס

❖ דיסק שירים בנושא ירושלים - מצורף לחוברת

❖ דיסק תמונות ופעילויות בנושא ירושלים - מצורף לחוברת

נספח א

מתי כבר יגיע היום / כתיבה: י.טהר-לב

ברחובנו הצר
גר נגר מבוגר,
הוא יושב בצריפו
ולא עושה דבר.
והוא חולם כי נעליים הוא תופר,
בן על הרים ינוו רגלי המבשר.
על כפיו אותן יביא,
לאליהו הנביא.

איש אינו בא לקנות,
ואין איש מבקר,
ושנתיים שהוא
כבר אינו מנגר.
והוא יושב ומחכה לו
כבר שנים חולם הוא שיזכה לו,
על סודו שומר ומחכה לו
מתי כבר יגיע היום.

והוא חלום אחד נושא עוד בלבבו
לבנות כסא לאליהו שיבוא,
על כפיו אותו יביא,
לאליהו הנביא.
בירושלים ישנו
איש לגמרי לא צעיר,
שבנה הרבה בתים
בכל פינות העיר.

והוא יושב ומחכה לו
כבר שנים חולם הוא שיזכה לו,
על סודו שומר ומחכה לו
מתי כבר יגיע היום.
הוא מכיר כל סמטה,
כל רחוב ושכונה,
הוא בונה את העיר
כבר שבעים שנה.

ברחובנו הצר
גר סנדלר מבוגר,
הוא יושב בצריפו
ולא עושה דבר.
והוא חולם כי, כמו שאת העיר בנה,
יניח למקדש את אבן הפינה.
על כפיו אותה יביא
אליהו הנביא.

מדפיו הריקים
מכוסים באבק
כבר שנתיים מונח
המרצע בשק.
והוא יושב ומחכה לו
כבר שנים חולם הוא שיזכה לו,
על סודו שומר ומחכה לו
מתי כבר יגיע היום

נספח ב

בניין ירושלים

כתיבה: רחל פרנק, מנגינה: "יום פורים הנה זה בא" מהקלטת "מעגל השנה"

מאז קרב המקדש, י'פ-פ-פ-ק,

ואיך לנו בנין חדש, י'פ-פ-פ-ק,

היהודי - בלב חש, י'פ-פ-פ-ק,

געגועים, וכיסופים – לירושלים.

בפתח הבית - על הקיר, י'פ-פ-פ-ק,

"זכר לחורבן" - נשאר, י'פ-פ-פ-ק,

בחופה נשמח, אבל נזכיר, י'פ-פ-פ-ק,

ונעלה על ראש שמחה – את ירושלים.

התקווה, המשאלה, י'פ-פ-פ-ק,

עד נזכה לגאולה, י'פ-פ-פ-ק,

נתפלל בכל תפילה, י'פ-פ-פ-ק,

"רחם נא, אבא, ובנה – ירושלים!"

כבר אלפיים שנה, י'פ-פ-פ-ק,

איך השראת שכינה, י'פ-פ-פ-ק,

לו נזכה - השנה, י'פ-פ-פ-ק,

ולשנה הבאה – בנויה ירושלים!

נספח ג'

שלום לך ירושלים

מעל פסגת הר הצופים
שלום לך ירושלים
מעל פסגת הר הצופים
אשתחוה לך אפיים
אלפי דורות חלמתי עלייך
לזכות לראות באור פנייך
ירושלים ירושלים
האירי פנייך לבנך
ירושלים ירושלים
מחורבותיך אבנך.

דקלום ציפיה לגאולה

מתי יבוא משיח	מאז נחרבה העיר הגדולה
שה' מזמן הבטיח	אין בעמנו שמחה שלימה
כשנהיה טובים עד בלי די	כי איך נוכל לשמוח
יבוא משיח צדקנו	ואת ירושלים לשכוח
יבנה את בית מקדשנו	הן לא נוכל לבוא אל מקדשינו
הכוהנים יקריבו קורבנות	בשיר ובקרן תודה
הלויים ינגנו מנגינות	על כן בכל שמחה
וה' יעשה לנו הרבה	ביסוד בית ובחתונה
ניסים ונפלאות	ירושלים בראש עולה

הכותל המערבי

אמר רבי יוחנן לעולם אין השכינה יוצאת מכותל המערבי, שנאמר (שיר השירים) יושבת בכותל הזהב, ויורה א. מ. ועוד אמרו (במדבר יא, כ) ואת כותל המערבי יעזובו המה, שאינו חרב לעולם, למה, שהשכינה יושבת בו, ובמה שכתב רש"י בפרשת ויקרא, הנה זה עומד אחר כתלנו, אחר כותל המערבי, וזה שכתב לו הקב"ה (לחוד) שאינו חרב לעולם.

חיים שלום סגל

שכל מי שמוליך מעט זבל באותו מקום, מצוה הוא עושה... אמר הממונה כלבו הלא דבר הוא, וצוה אנשים רבים להסיר הזבל ממקום ההוא... ריגל את מקום המקדש. וישמח המלך, ויצו לכבד את המקום ולרחוץ הכותל במי שושנים".

רבי משה חאגיז מתושבי ירושלים במאה הי"ח, מביא את הסיפור על גילוי הכותל בנוסח אחר: כשכבש הסולטאן סולימאן את ירושלים בחר לו למושב את בית הוועד (הוא בנין ה"מחכמה" ששימש כבית המועצה המוסלמית ובית דינה). יום אחד ראה דרך החלון אשה זקנה מביאה שק זבל ומשלכת במקום סמוך ונראה ללשכתו, ועל זה חרה אפנו... איך ימלא לכה בחוצפה כזאת... שלח אחד מעבדיו להביא את האשה ושאל אותה: מאיזה עם את? ענתה האשה שמוצאה מעם הרומאים, והיא מתגוררת מרחק של יומיים הליכה מהר הבית, והיא מביאה את הזבל לכאן לפי "מצות הרומאים", שקבעו, כי כל אלה הדרים בירושלים חייבים להביא שק זבל בכל יום, והדרים בסביבות העיר חייבים במצוה זו פעמיים בשבוע, ואילו המתגוררים בריחוק מקום חייבים לעשות זאת אחת לשלושים יום. גם נימוק נתנה ל"מצוה" זו, מפני ששם היה בית אלוקי ישראל וכאשר לא היו יכולים להחריבו עד היסוד גזרו בחרם שלהם לכסותו בגלי אשפה.

לפי סיפור זה הוציא הסולטן מאוצרות כספו וזהבו כמה כיסים מלאים מטבעות, נטל סל ומגריפה, והוציא כרוז: כל מי שאוהב את המלך ורוצה לעשות לו נחת רוח — יראה וכן יעשה. הלך אל האשפה ופיזר שם כיס מעות כדי שיהיו העניים קופצים עליהן, ומחיבת הממון יקחו מהזבל שבאשפה, וכך קפצו לעשות כעשרת אלפים איש, שלושים יום בזה אחר זה, עד שגילה את הכותל המערבי הנראה כיום.

מכל המסופר כאן אפשר לשער שגילוי הכותל היה אחרי עלות הסולטן סולימאן על כסאו בשנת ר"פ, ובשנת שבע למלכותו כבר עסק בתיקון העיר, והשלים את בנין חומת ירושלים, היא החומה הסוככת את העיר העתיקה, והעומדת עד היום.

מיום שחרב בית תפארתנו נשאר לנו לפליטה רק שריד אחד מבית-המקדש, והוא כותל המערבי של הר הבית, הוא שסימל בעיניהם של אחינו בית ישראל כאשר הם שם, את התקוה לימות המשיח, שיקבץ נדחינו במהרה.

ביצד נתגלה הכותל המערבי

הכותל, שנשתרש כל כך בתודעה היהודית, וששימש בכל הדורות כסמל לירושלים — עיר הקודש המקדש, לא נודע משך מאות בשנים.

בולטת ביותר אי הזכרת שם הכותל המערבי בימיו של הרמב"ן ששהה בירושלים בשנת ה' כ"ז. הוא בא מקץ ימי הרס וחורב של מלחמת הצלבנים, באגרתו הוא מקונן: "כי רבה העזובה וגדול השממון וכללו של דבר כל המקדש מחברו חרב יותר מחבירו", ומספר שם: "בעלותי אל הר הזיתים המכוון נגד הר הבית והסמוך לו". ואינו מזכיר באגרתו את הכותל המערבי.

באותן שנים של הסתרת הכותל המערבי כיסו את אורכו שפכים של אבני חורבות ואשפות פסולת, וכך מספר לנו רבי אליעזר נחמן פואה בספרו "מדרש בחידוש" (על הגדה של פסח), עה"פ: "מאשפות ירים אביון", שצפה דוד המלך ברוח הקודש, מה שעתידין אומות-העולם לעשות לבית-המקדש אשר שם כותל המערבי שלא זה שכינה ממנו לעולם, ולזה אמר דוד: "מאשפות ירים אביון", שהוא מקום המקדש המכוסה אשפה וממנו "ירים אביון".

ומספר: "כי בימי המלך סולטן סולימאן לא היה נודע מקום בית-המקדש, וציווה לחפש אותו. ויהי היום, האיש הממונה על המלאכה הזאת אחרי שנתייבש לחקור ולשאול, ראה אשה באה ועל ראשה סל זבל, ויאמר לה: מה זה בראשך? ותאמר: זבל. ולהיכן את מוליכתו? אמרה: למקום פלוני. אמר לה מאיזה מקום את? אמרה לו: מבית-לחם. אמר לה: מבית-לחם עד המקום הזה אין מקום אשפה? אמרה לו: קבלה היא בידינו

ירושלים בגן הילדים

“ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדיו –

עץ הדעת ירושלים רפורמת הסייעת השניה, משרד החינוך

שהיא עושה כל ישראל חברים” (ירושלמי, חגיגה, ג)

מפגש היערכות לשנה"ל תשע"ז

שרה פנחסי - כנפי נשרים 22, ירושלים 95464.

טלפון: 02-5601801 פקס: 02-5601809 דוא"ל: sarapi@education.gov.il